

MISKOLCI EGYETEM

**MŰSZAKI FÖLD- ÉS
KÖRNYEZETTUDOMÁNYI
KAR**

ÁLTALÁNOS GAZDASÁGFÖLDRAJZ 1.

FÖLDRAJZ ALAPSZAK
(NAPPALI MUNKAREND)

TANTÁRGYI KOMMUNIKÁCIÓS DOSSZIÉ

MISKOLCI EGYETEM
MŰSZAKI FÖLD- ÉS KÖRNYEZETTUDOMÁNYI KAR
FÖLDRAJZ-GEOINFORMATIKA INTÉZET

Miskolc, 2023

TARTALOMJEGYZÉK

1. Tantárgyleírás
2. Részletes tematika
3. Gyakorlati feladatok
4. Vizsgakérdések, írásbeli zárthelyi dolgozat

1. Tantárgyleírás

Tantárgy neve: Általános gazdaságföldrajz 1. Tárgyfelelős: Siskáné Dr. Szilasi Beáta, egyetemi docens	Tantárgy kódja: MFKST6301 Tárgyfelelős tanszék/intézet: Földrajz- Geoinformatika Intézet
	Tantárgyelem: kötelező
Javasolt félév: 3.	Előfeltételek: Népeség- és településföldrajz 1.
Óraszám/hét (ea+gyak): 2+1	Számonkérés módja (a/gy/v): vizsga
Kreditpont: 3	Tagozat: nappali
Tantárgy feladata és célja: Az ember gazdasági tevékenységének térbeli sajátosságait, a földrajzi munkamegosztás összefüggéseit vizsgálja. Fontos feladata a földrajzi környezet és a gazdasági termelés kölcsönhatásainak, a gazdasági tér szerkezetének és mozgásfolyamatainak kutatása. A tantárgy keretein belül meghatározásra kerülnek azok a főbb gazdasági alapfogalmak, melyek elengedhetetlenül szükségesek a téma megismeréséhez. Bemutatásra kerülnek a világgazdaság főbb folyamatai, a világgazdaság kialakulásának története a merkantil világkereskedelemtől napjaink multipoláris gazdasági rendszeréig. Általánosságban megismerkednek a hallgatók a centrum-periféria problematikával, valamint a főbb globális problémákkal, a fenntartható fejlődéssel. A hallgatók képessé válnak felismerni az általános földrajzi diszciplínák alapvető összefüggéseit természet-, társadalom-, valamint regionális földrajzi területen. A félév során számos esettanulmánnyal találkoznak. Megismerik a főbb pólusokat és erőtereket, melyek a világgazdasági folyamatokat mozgatják: USA, latin-amerikai térség, EU, ázsiai gazdasági tér.	
Fejlesztendő kompetenciák: tudás: Ismeri az általános földrajzi diszciplínák alapvető összefüggéseit természet-, társadalom-, valamint részben regionális földrajzi területen. Ismeri a geográfia alapvető módszereit a természet- és társadalomföldrajz fő szakterületein. Ismeri a földrajzi gondolkodás alapvető jellegzetességeit, a geográfiai elemzés követelményeit. Rendelkezik elméleti és gyakorlati természet- és társadalom-földrajzi alapismeretekkel. Ismeri a logikus földrajzi állítások megfogalmazásának feltételeit, és az azokból levonható következtetések korlátait. Ismeri a természeti és az ezekkel összefüggésben lévő antropogén folyamatok törvényszerűségeit. képesség: Képes az általános földrajzi diszciplínák alapvető összefüggéseit természet-, társadalom-, valamint részben regionális földrajzi területen meglévő összefüggések átlátására. Képes a földrajz szakterületén szerzett tudását alapvető gyakorlati problémák megoldására alkalmazni, beleértve azok számításokkal történő alátámasztását is. Képes alapvető természet- és társadalomtudományi ismeretei alapján a rokon- és társtudományok térreleváns eredményeinek értelmezésére. Képes a rutin szakmai problémákat felismerni, azok elméleti és gyakorlati megoldásához az elérhető könyvtári és elektronikus szakirodalmat feldolgozni, azt ott elérhető módszereket alkalmazni. Képes a földrajzi problémák felismerésére, megfogalmazására attitűd: Törekszik a földrajztudományi elméletek, paradigmák, elvek minél teljesebb megismerésére. A megszerzett földrajzi ismeretei alkalmazásával törekszik a megfigyelhető földrajzi jelenségek minél alaposabb megismerésére, törvényszerűségeinek leírására, megmagyarázására. Nyitott a szakmai eszmecserére, a szakmai együttműködésre, törekszik arra, hogy feladatainak megoldása a munkatársak véleményének megismerésével, lehetőség szerint együttműködésben történjen. Képes tudásának gyarapítására és tanulmányainak magasabb szinten történő folytatására. autonómia és felelősség: Alapvető elméleti és alkalmazott földrajzi és releváns	

környezettudományi szakmai kérdésekben önállóan, források felhasználásával hoz döntéseket. Saját és beosztott munkatársai munkájának hatékonyságát, eredményességét, biztonságosságát reálisan, felelősséggel értékeli. Elvégzett szakmai munkájáért felelősséget vállal. Tisztában van a földrajzi tudományos kijelentések értékével, azok alkalmazhatóságával, korlátaival.

Tantárgy tematikus leírása:

1. A világgazdaság főbb elméleti kérdései.

1. Természeti erőforrások fogalma, csoportosítása, hasznosításának sajátosságai, Természeti erőforrások és környezetvédelem kapcsolata a gazdaságföldrajzzal.

2. A világgazdaság genezise és fejlődéstörténete: A merkantil világkereskedelem és a világpiac fejlődése, a kezdetleges világgazdaság létrejötte.

2. A természeti erőforrások számbavételének alapjai és folyamata. A magyarországi természeti erőforrások előfordulásai és a hazai készletek nagysága.

3. Az ipari kapitalizmus kora. A monopolkapitalizmus, az imperialista gyarmatosítás és a tőkekivitel kora.

3. A környezeti állapot (szilárd kéreg, talaj, vizek, levegő), és azok fenntartható használata.

4. A II. világháború utáni globalizálódó, többpólusú világgazdaság kialakulása (történelmi előzmények és főbb strukturális változások). A Triád és a nemzetközi tőkeáramlás.

4. A hulladékkezelés és zajártalom problémája, térbelisége, megoldási lehetőségei.

5. Napjaink multipoláris világgazdasága; Növekedési gócok-akciótérségek.

Világkereskedelem az új világgazdasági szerkezetben.

5. A társadalom, az állam és a gazdaság történeti fejlődésének szakaszai és sajátosságai, kiemelten elemezve a Kárpát-medencében lezajló folyamatokat (Honfoglalástól a középkori magyar állam bukásáig).

6. A globális világgazdaság térbeli szerkezete. A globális világgazdaság, lokalizáció és globalizáció.

6. A Kárpát-medence gazdaságföldrajza fejlődésének szakaszai, sajátosságai (Feudalizmus kialakulásától az I. világháború kezdetéig).

7. A globális világgazdaság térszerkezete és a "szegény" Dél hátrányai, a "gazdag" Észak előnyei. Pólusok és erőterek I. USA és a latin-amerikai térség, az adóparadicsomok.

7. A két világháború okozta hatások a Kárpát-medence gazdaságföldrajzára (1914-1945), A kapitalizmus fejlődése Magyarországon.

8. Pólusok és erőterek II. Az Európai Unió a globális gazdaságban.

8. A II. világháborút követő gazdaságszerkezeti átalakulás/váltás.

9. Pólusok és erőterek III. Japán, az ázsiai gazdasági térség motorja. A globális gazdaság új vezetője Kína? Pólusok és erőterek IV. "Kistigrisek" és követőik, az újonnan iparosodó országok. Az indiai gazdaság ellentmondásai. A kőolaj és földgáz alapú gazdaságok.

9. Magyar gazdaság fejlődésére ható tényezők 1945 után és azok hatásai.

10. A transznacionális és multinacionális vállalatok. A pénz és a tőke szerepe a világgazdaságban. Adósság és adósságválság.

10. A tervgazdálkodás bevezetésétől a gazdaságirányítás reformjáig (tervgazdálkodás kialakulása és megvalósítása és azok hatása a magyar gazdaságra) 1947-67, a három és ötéves tervek céljai, megvalósításának mértékei.

11. A jólét mérése. Regionális gazdasági integrációk.

11. Tervgazdálkodás a gazdaságirányítás reformja után (1968-1985), az ötéves tervek jellemzői, irányai, hatásai. A piacgazdaságra való átmenet 1986-1990 között, a rendszerváltás gazdaságra gyakorolt hatásainak áttekintése.

12. Nemzetközi pénzügyi, gazdasági szervezetek.

12. Feladatok beadása

13. Nemzetközi védelem és segítség. Egyéb nemzetközi szervezetek, fórumok.

13. A 2. kiválasztott témában írt dolgozat leadási határideje.

14. Összegzés. Elővizsga időszak.

14. Pótlások, a beadandó feladatok javítása.

Félévközi számonkérés módja: A gyakorlatokról a maximális hiányzás 3 alkalom lehet. Gyakorlati feladat megfelelő szintű teljesítése, ami beleszámít, mint félévközi feladat teljesítés a vizsgajegybe 20%-ban. A vizsgajegy az órán végzett szóbeli munkában jelentkező aktivitásból (10%), a gyakorlati feladat teljesítéséből (20%), valamint a félév végi vizsgajegyből (70%) tevődik össze. A vizsga során fontos, hogy a hallgató képes legyen a szakmai problémák felismerésére, azok elméleti megoldásához az elérhető könyvtári és elektronikus szakirodalom feldolgozására, az ott elérhető módszerek alkalmazására. Az írásbeli vizsga a szakmai definíciókból összeállított beugróval indul. A hallgatónak tisztában kell lennie az általános gazdasági földrajz által használt szakmai kifejezésekkel, fogalmakkal.

Értékelés:

100–85% jeles; 84–75% jó; 74–63% közepes; 62–51% elégséges; 50–0%: elégtelen.

Kötelező irodalom:

Tóth József szerk.: Általános társadalomföldrajz I., Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 2001

Dr. G. Fekete Éva. Általános gazdaságföldrajzi jegyzetek. Miskolc, 2000. 130 p.

Siskáné Dr. Szilasi Beáta: Fogalmak és definíciók az Általános gazdaságföldrajz 1. tárgyhoz
Czirfusz Márton: Gazdaságföldrajz. Jegyzet oktatóknak és hallgatóknak. Miskolci Egyetemi Kiadó. Miskolc, 2014.

Sokol, M. 2011: Economic geography. University of London, LSE, 80 p.

Ajánlott irodalom:

Mészáros Rezső: A globális gazdaság földrajz dimenziói. Akadémiai Kiadó, Bp. 2010. pp. 85-309.

Rakonczai János: Globális környezeti kihívásaink. Universitas Szeged Kiadó, Szeged, 2008.

Blahó András (szerk.): Világgazdaságtan. Akadémiai Kiadó, Bp. 2008.

Journal of Economic Geography, Oxford Academic Journal

2. Részletes tematika

Dátum	Előadás
09. 13.	A világgazdaság főbb elméleti kérdései.
09. 20.	Egyetemi sportnap. Oktatási szünet
09. 27.	A világgazdaság genezise és fejlődéstörténete: A merkantil világkereskedelem és a világpiac fejlődése, a kezdetleges világgazdaság létrejötte. Az ipari kapitalizmus kora. A monopolkapitalizmus, az imperialista gyarmatosítás és a tőkekivitel kora.
10. 04.	A II. világháború utáni globalizálódó, többpólusú világgazdaság kialakulása (történelmi előzmények és főbb strukturális változások). A Triád és a nemzetközi tőkeáramlás.
10. 11.	Elmarad. Tanulmányi kirándulás.
10. 18.	Napjaink multipoláris világgazdasága; Növekedési gócok-akciótérségek. Világkereskedelem az új világgazdasági szerkezetben.
10. 25.	A globális világgazdaság térbeli szerkezete. A globális világgazdaság, lokalizáció és globalizáció.
10. 26.	A globális világgazdaság térszerkezete és a "szegény" Dél hátrányai, a "gazdag" Észak előnyei. Pólusok és erőterek I. USA és a latin-amerikai térség, az adóparadicsomok. Pólusok és erőterek II. Az Európai Unió a globális gazdaságban.
11.01.	Mindenszentek, Oktatási szünet
11. 08.	Pólusok és erőterek III. Japán, az ázsiai gazdasági térség motorja. A globális gazdaság új vezetője Kína? Pólusok és erőterek IV. "Kistigrisek" és követőik, az újonnan iparosodó országok. Az indiai gazdaság ellentmondásai. A kőolaj és földgáz alapú gazdaságok.
11. 15.	A transznacionális és multinacionális vállalatok. A pénz és a tőke szerepe a világgazdaságban. Adósság és adósságválság.
11. 22.	A jólét mérése. Regionális gazdasági integrációk.
11. 29.	Nemzetközi pénzügyi, gazdasági szervezetek.
12. 06.	Nemzetközi védelem és segítség. Egyéb nemzetközi szervezetek, fórumok.
12. 13.	Összegzés. Elővizsga időszak.

Dátum	Gyakorlat
09. 11.	Természeti erőforrások fogalma, csoportosítása, hasznosításának sajátosságai,
09. 19.	A természeti erőforrások számbavételének alapjai és folyamata.
09. 26.	A magyarországi természeti erőforrások előfordulásai és a hazai készletek nagysága.
09. 26.	A környezeti állapot (szilárd kéreg, talaj, vizek, levegő), és azok fenntartható használata. Összevont óra a tanárszakosok tanítási gyakorlata miatt.
10. 03.	A hulladékkezelés és zajártalom problémája, térbelisége, megoldási lehetőségei.
10. 03.	Az első kiválasztott gyakorlati feladat témájának véglegesítése, erőforrások téma kiválasztása. Összevont óra a tanárszakosok tanítási gyakorlata miatt.
10. 10.	Elmarad. Tanulmányi kirándulás.
10. 17.	A társadalom, az állam és a gazdaság történeti fejlődésének szakaszai és sajátosságai, kiemelten elemezve a Kárpát-medencében lezajló folyamatokat (Honfoglalástól a középkori magyar állam bukásáig).
10. 17.	A Kárpát-medence gazdaságföldrajza fejlődésének szakaszai, sajátosságai (Feudalizmus kialakulásától az I. világháború kezdetéig). Összevont óra a tanárszakosok tanítási gyakorlata miatt.
10. 24.	A két világháború okozta hatások a Kárpát-medence gazdaságföldrajzára (1914-1945), A kapitalizmus fejlődése Magyarországon. 1. feladat beadási határideje.
10. 24.	A II. világháborút követő gazdaságszerkezeti átalakulás/váltás. Összevont óra a tanárszakosok tanítási gyakorlata miatt.
10. 31.	Oktatási szünet.
11. 07.-11. 28.	Az összevont órák és a tanítási gyakorlat miatt elmarad.
12. 05.	Magyar gazdaság fejlődésére ható tényezők 1945 után és azok hatásai. Tervgazdálkodás a gazdaságirányítás. A piacgazdaságra való átmenet 2. feladat bemutatás és teljesítése
12. 12.	Gyakorlati feladatok pótlása

3. Gyakorlati feladatok

A félév során két gyakorlati feladatot kell teljesíteni, aminek a teljesítése az aláírás feltétele.

1. feladat: A mai gazdaság szerkezetet meghatározó ágazatok jellemzői folyamatosan változtak és változnak. Készítsen leírást egy kiválasztott kisvállalkozásra vonatkozóan! Készítsen leírást a saját kisvállalkozás működéséről az egyes gazdasági korszakokhoz kötődően! Milyen termékekkel tud az adott korban megjelenni, hogy sikeresen működjön a vállalkozása? Milyen nehézségekkel kell szembenéznie az adott gazdasági korszakban a vállalkozásának?

2. feladat: Kiselőadás keretében mutassa be az 1. feladatban választott vállalkozás legfőbb jellemzőit, mind a gazdasági átalakulás, mind az elmúlt évtizedekben bekövetkezett változásokra kitérve!

4. Vizsgakérdések, írásbeli zárthelyi dolgozat

A vizsgára beugró van, 10 fogalmat meg kell határozni a vizsgázónak. Fogalomtár elérhető minden hallgató számára: <http://foldrajz.uni-miskolc.hu/segedletek.html>

Általános gazdaságföldrajz 1. vizsgateszt

1. kérdés: Mi jellemezte gazdaságföldrajzi szempontból a monopolkapitalizmus és az imperialista gyarmatosítás és a tőkekivitel korát, hol helyezkedett el ekkor az európai kereskedelmi súlypont? (16 pont)?

Válasz: A monopolkapitalizmus kialakulásához az iparilag fejlett országokban a tőkekonzentráció és a centralizáció egymást erősítő folyamatainak fejlődése vezetett.

Monopolhelyzet: általános értelemben másokat kizáró, kedvező gazdasági pozíció. Gazdasági egységek, vállalatok, intézmények kivételzetten jó helyzete, amely korlátozott erőforrások birtoklásán, gazdasági fölényen vagy a versenytárs hiányán alapul.

A XIX. század utolsó harmadától a II. világháborúig terjedő korszak világgazdasági viszonyainak lényege: a működőtőke-kivitele, az idegen területen való működés feltételeinek biztosítása és védelme.

A centrum politikai, katonai és diplomáciai eszközökkel biztosította a monopoltőke számára a gyarmatrendszer nyújtotta hatalmas társadalmi-gazdasági teret.

A világgazdaság e fejlődési szakaszának jellegzetessége a tőkekivitel tekintetében az, hogy 1914-ig Nagy Britannia volt a legnagyobb külföldi beruházó a világ összes külföldi befektetésének 43 %-ával. Franciaország 20 %-kal, Németország 13 %-kal és az Amerikai Egyesült Államok 7 %-kal részesedett.

A tőkeexport, a külföldi beruházások első számú célországa az USA lett, több mint 7 milliárd \$ befektetéssel. A világgazdaság térszerkezete lényegesen bonyolultabbá vált. A hegemon állam szerepét fokozatosan az USA veszi át, a hatalmas gyarmatbirodalma miatt is bezárkózó és elkényelmesedő Nagy-Britanniától. Európa így kezdi elveszíteni a világban betöltött vezető szerepét. A termelésben, tőkeállományban, humán erőforrásban, kereskedelemben a világ élvonalába kerül az USA. Elsősorban Közép-és Dél-Amerika irányába, valamint a csendes-óceáni szigetvilág és DK-Ázsia felé is kezdte kiterjeszteni érdekszféráját.

Európában erőviszony-változások következtek be: Németország erősödött.

Olaszország szintén nagyobb teret követelt. Átformálódott Franciaország, az Osztrák-Magyar Monarchia és az Orosz Birodalom. Japán egyre gyorsabban fejlődött, 1920-ra a világgazdaságban Franciaország után az 5. Az egyenlőtlen fejlődés miatt a világ fejlett és fejletlen részei közötti szakadék elmélyül.

A XX. század elejére megindult a harc a világgazdaság területi és gazdasági újrafelosztásáért, amely az I. világháborúhoz vezet. A világháború alatt tovább erősödött az USA. Ipari termelése 25%-kal, mezőgazdasága 18%-al nőtt. Hasonló gyors fejlődés zajlott Japánban. Az európai vezető hatalmak gazdasága összeomlott. Az OMM végleg, Németo. és Olaszo. átmenetileg kikerült a világgazdasági gócterületek köréből; Anglia elfordult a kontinenstől, így ideiglenesen Franciaországé a vezető szerep. Világtörténelmi jelentőségű, hogy Oroszország Szovjetunióvá alakult át. A háborút követő években a világkereskedelem visszaesett. Az 1929-1933-as világgazdasági válság eltérő mértékben érintette az iparilag fejlett országokat. Az ipari termelés visszaesése a legdrasztikusabban Németországot és az USA-t sújtotta. 1928 és 1932 között a világkereskedelem majdnem 2/3-ával (64%) csökkent és ez fölülmúlta a világ ipari termelésének visszaesését. Az USA-ban minden 4. munkavállaló munkanélküli volt; Németországban 5,5 millió, Angliában 2,7 millió, Olaszországban 1,6 millió, Franciaországban 1,4 millió ember volt munkanélküli.

2. kérdés: Sorolja fel a világgazdaság négy pólusát a II. világháborút követően? (4 pont)

Válasz:

1. USA
2. Egységesülő Európa
3. Japán
4. Szovjetunió (KGST)

3. kérdés: A működőtőke-kivitel két formáját különböztetjük meg, melyek ezek? (10 pont)

Válasz:

A külföldön már meglévő vállalatokba való tőkerészesedés megszerzése, részvények, esetleg vállalati kötvények megvásárlásával.

A külföldi közvetlen tőkeberuházás, új vállalatok alapítása (ún.: „zöldmezős” beruházás).

4. kérdés: Ismertesse a globális vállalatok jellemzőit! (6 pont)

Válasz: A globalizáció korában a globális szinten megjelenő vállalatokra az jellemző, hogy erőforrásaikat (nyersanyagok, tőke, munkaerő) a világ bármely részéről beszerezhetik.

A világra, mint egységes üzleti térre tekintenek és globális üzleti stratégiákat alakítanak ki.

Megpróbálják lebontani a külső és belső határokat, hogy minél szabadabban folytathassák tevékenységüket a világ bármely pontján és arra törekszenek, hogy minél több helyen jelen legyenek. A termékek, gondolatok és ideák a globális térben egyre szélesebb körben mérettetnek meg, azaz a világméretű verseny egyre jobban kiszélesedik a globális térben. Nem csak a piaci szereplőknek, hanem tudomány képviselőinek és a legkülönbözőbb elméleteknek, (sőt, akár szokásoknak is) kell „küzdeniük” egymással. Az új globális információs rendszerek, műholdak, kontinenseket összekötő tengeralatti optikai kábelek és mobil telefonok adják a technológiai háttérét a globalizációs folyamatnak.